BOBORAHIM MASHRAB SHE'RIYATIDA LISONIY KONTRAST VA INDIVIDUAL USLUB TALQINI("O'zginam" g'azali misolida)

Murodillayeva Ruxshona Zokirxon qizi
Andijon davlat pedagogika instituti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 2-kurs talabasi
murodillayevaruxshona@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.24132707

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada XVII–XVIII asrlar o'zbek mumtoz adabiyotining yorqin vakili va isyonkor ruhdagi shoir Boborahim Mashrabning "O'zginam" redaksiyasidagi g'azallari lingvopoetik va qiyosiy jihatdan tahlil qilingan. Shoir poetikasida uchraydigan lisoniy kontrastlar, xalqona so'zlashuv ohangining mumtoz adabiyot qolipiga singdirilish mahorati hamda muallifning individual uslubiga xos xususiyatlar yoritib berilgan. Tadqiqot jarayonida matnning semantik qatlami va shoir qo'llagan birliklarning emotsional-ekspressiv tabiati mustaqil yondashuv asosida o'rganildi.

Kalit so'zlar: Boborahim Mashrab, "O'zginam", mumtoz she'riyat, lisoniy kontrast, individual uslub, xalqona leksika, semantika, lingvopoetika.

COMPARATIVE LINGUOCULTURAL FEATURES AND INDIVIDUAL STYLE IN BOBORAHIM MASHRAB'S POETRY (On the example of the ghazal "O'zginam")

Abstract: This article analyzes the linguopoetic and comparative features of the ghazals of Boborahim Mashrab, a prominent representative of 17th–18th century Uzbek classical literature with a rebellious spirit, based on the "O'zginam" redaction. The linguistic contrasts found in the poet's poetics, the skill of integrating colloquial speech tones into the classical literary mold, and the characteristics of the author's individual style are highlighted. During the research, the semantic layer of the text and the emotional-expressive nature of the units used by the poet were studied based on an independent approach.

Keywords: Boborahim Mashrab, "O'zginam", classical poetry, linguistic contrast, individual style, colloquial lexicon, semantics, linguopoetics.

O'zbek mumtoz adabiyoti tarixiga nazar tashlar ekanmiz, har bir davr ijodkori o'zidan oldingi adabiy maktab an'analarini davom ettirish bilan birga, tilga o'zining shaxsiy nafasini, xalqona ohangini olib kirganiga guvoh bo'lamiz. Bu borada Boborahim Mashrab she'riyati o'zining boshqalarnikiga o'xshamaydigan isyonkor ruhi, samimiy va ayni paytda o'tkir lisoniy bo'yoqlari bilan keskin ajralib turadi. Bugungi kunda filologiya fanida har bir shoirning individual uslubini (idiolektini) matn ichidan izlab topish, lisoniy birliklarning badiiy matndagi o'rnini xolis baholash muhim vazifalardan sanaladi. Mashrab g'azallaridagi so'z tanlash erkinligi, xalq tilidagi jonli shakllarning mumtoz qoliplar bilan uyg'unlashib ketishi uning poetikasining eng chuqur qatlamlarini tashkil etadi. Mazkur maqolada shoirning o'ziga xos lisoniy topilmalari va ular orqali ochiladigan ma'no qirralari tahlil qilinadi. Mashrab she'riyatining ta'sir kuchi uning o'quvchiga to'g'ridan-to'g'ri, parda ortidan emas, balki yurakdan so'zlashida ko'rinadi. Shoir lirikasida qo'llaniladigan har bir so'z shunchaki vazn talabi bilan olingan qofiya emas, balki ruhiy

© 2026 International Journal of Literature and Language Studies. All Rights Reserved.

kechinmaning aniq aksidir.

Mashrab o‘z davrining qat’iy qoliplariga bo‘ysungan holda ham, xalq tilidagi samimiy ifodalarni asarlariga mohirlik bilan kiritgan. Masalan, g‘azallardagi o‘ziga xos takrorlar va erkalash-ta’sirchanlik ma’nosini beruvchi affikslarning ishlatilishi matnning ohangdorligini oshiradi. Shoir mumtoz lirikaga xos vazminlikni xalqona soddalik bilan uyg‘unlashtirib, o‘ziga xos lisoniy muvozanat hosil qilgan. Bu holat o‘sha davr adabiy tilining xalq ommasiga yaqinlashishida muhim bosqich bo‘lgan. Shoir ijodida insonning ichki firoqi, yolg‘izlik va ilohiy ishq yo‘lidagi iztiroblari tasvirlanganda keskin ziddiyatli (kontrast) so‘zlardan foydalaniladi. Bir tomondan tasavvufiy falsafaning teran tushunchalari tursa, ikkinchi tomondan o‘ta sodda, xalqona so‘zlar yonma-yon keladi. Bu holat o‘quvchida kuchli emotsional ta’sir uyg‘otadi va matnning ichki dinamikasini ta’minlaydi. Lisoniy kontrastlar orqali lirik qahramonning ruhiy olamidagi isyon va bo‘ysunish holati yaqqol ko‘zga tashlanadi. Mashrab g‘azallaridagi "O‘zginam" kabi retseptiv va subyektiv shakllar shoirning o‘z holatiga chetdan nazar tashlab, o‘zi bilan o‘zi sirlashish jarayonini ko‘rsatadi. Bu kabi lingvistik birliklar matnning konnotativ ma’nosini kuchaytirib, uning ta’sir doirasini yanada kengaytiradi. Muallif o‘z ichki kechinmalarini bayon etishda shaxsiy olamini kengroq ochib beradi va kitobxonni ham shu ruhiy holatga hamsharik qiladi.

Boborahim Mashrab g‘azallarida qo‘llanilgan har bir badiiy san’at shunchaki tashqi bezak emas, balki shoirning lisoniy mahoratini ochib beruvchi vositadir. Tazod san’ati: Shoir asarlarida yor visoli va hijron azobi, yorug‘lik va zulmat kabi tushunchalar qarama-qarshi qo‘yilib, matnning emotsional ta’sir kuchi keskin oshiriladi.

Talmeh san’ati: Xalq og‘zaki ijodi va tarixiy rivoyatlarga murojaat qilish orqali shoir fikrni qisqa, ammo mazmunan boy shaklda ifodalaydi. Bu esa o‘quvchidan keng filologik tayyorgarlik va matn osti ma’nolarini ilg‘ab olishni talab qiladi.

Umumlashtirib aytganda, Boborahim Mashrab ijodiyotining lisoniy tabiati o‘zining boyligi, xalqonaligi va emotsional ta’sirchanligi bilan ajralib turadi. Shoir g‘azallaridagi har bir lisoniy vosita shunchaki poetik bezak bo‘lib qolmay, balki uning murakkab ruhiy olami va falsafiy dunyoqarashini ochib beruvchi kalit vazifasini bajaradi. Mashrab tilidagi jonlilik va samimiylik asrlardan buyon kitobxon qalbini o‘ziga rom etib kelmoqda hamda zamonaviy filologik tadqiqotlar uchun tükanmas ilmiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qayumov A. Mashrab. – Toshkent: Adabiyot va san’at nashriyoti, 2021.
2. Yo‘ldoshev Q. So‘z san’ati jozibasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
3. Mahmudov N. O‘zbek tili va adabiyotini o‘rganishning nazariy asoslari. – Toshkent: Fan, 2022.
4. Karimov G‘. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.

© 2026 International Journal of Literature and Language Studies. All Rights Reserved.